

Közösségi részvétel támogatása pedagógusok számára az oktatási intézmények szabályzatain keresztül

Összefoglalás: A pedagógusok közösségi szerepvállalásra (PKSZ) egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek világszerte, egyre több vizsgálat, kutatás bizonyítja ennek a közösségre gyakorolt jótékony hatását. A közösségi szerepvállalás azt jelenti, hogy az egyén vagy szervezet aktívan részt vesz a környezetében lévő közösség életében, és hozzájárul azok fejlődéséhez és jólétéhez. Természetesen a közösségi szerepvállalás nyilvánossága annál nagyobb, minél kisebb méretű községben valósul meg, hiszen inkább szem előtt van, jobb az észlelhetősége, erősebb a hatása. A kistelepülések pedagógusai számára ez jelenthet egy iskolai kereteken kívüli, akár épületen belüli edukációt az esélyegyenlőtlenségek leküzdésére, az életben való jobb boldogulásra. Jelen tanulmány azt a célt tűzte ki, hogy a Dél-Fejér térségének tíz településén működő általános iskolák alapidokumentumait megvizsgálja a pedagógusok közösségi szerepvállalásának elősegítése szemszögéből. Különös hangsúlyt kap a két legfontosabb dokumentum: a Pedagógiai Program és Szervezeti és Működési Szabályzat. Ismertetésre kerül, hogy milyen módon tartalmazzák ezen dokumentumok a közösségi nevelés, települési rendezvényeken való részvétel és a külső intézményekkel, civil szervezetekkel való kapcsolattartást. Bemutatásra kerülnek jó példákon keresztül, hogy milyen eszközökkel lehet a kistelepülések oktatási intézményeit aktív részesévé tenni a helyi kulturális közösségnek. Milyen lehetőségeket biztosítanak szabályzati szinten az intézmények, pedagógusok számára a közösségi szerepvállalásra. Összegzőként a szerző ismerteti, hogy az analizált dokumentumok hogyan teljesítettek a vizsgálat szempontjából, milyen általános következtetések vonhatók le. Megfogalmazásra kerül, hogy milyen elemek beépítésével lehetne a közösségi szerepvállalás ösztönzését elősegíteni az oktatási intézmények alapidokumentumain keresztül.

Kulcsszavak: Közösségi nevelés, rendezvények, település, civil szervezetek, pedagógus közösségi szerepvállalása.

* *Dunaiújvárosi Egyetem, Informatikai Intézet*
Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Neveléstudományi Doktori Iskola
Email: farkasi@uniduna.hu
ORCID: 0009-0009-6666-8007

Abstract: Educators around the world are placing increasing emphasis on community engagement (CE), and a growing body of studies and research demonstrates its beneficial impact on the community. Community engagement means that an individual or organization actively participates in the life of the community around them and contributes to its development and well-being. Naturally, the visibility of community engagement is greater the smaller the community in which it takes place, as it is more in the public eye, more noticeable, and has a stronger impact. For educators in small communities, this can mean providing education outside the school setting – or even within the school building – to overcome inequalities and help students thrive in life.

This study aims to examine the foundational documents of elementary schools operating in ten settlements in the South Fejér region from the perspective of promoting teachers' community engagement. Particular emphasis is placed on the two most important documents: the Pedagogical Program and the Organizational and Operational Regulations.

The study describes how these documents address community education, participation in local events, and maintaining relationships with external institutions and civil society organizations. Using good examples, the author demonstrates the tools that can be used to make educational institutions in small towns active participants in their local cultural communities. The author also examines the opportunities provided at the regulatory level for institutions and educators to engage in community involvement.

In conclusion, the author describes how the analyzed documents performed in relation to the study's objectives and what general conclusions can be drawn. The author outlines which elements could be incorporated into the foundational documents of educational institutions to promote community engagement.

Keywords: Community education, events, community, civil organizations, teachers' community involvement.

Bevezetés

A 21. században egyre nagyobb problémát jelent az elmagányosodás, a szociális képességek kialakulásának hátránya és a digitális eszközöktől való függés mértékének végtelenbe nyúló értéke. A diákokat teljesen más irányú ingerek érik a családi közösségben. A családon belül elindult egy demokratizálódási folyamat, aminek következtében a gyerekeknek nagyobb beleszólása van a családi élet alakulásában. Ezt a mintát az iskola közösségében is képviselik, melyet a pedagógusok viselkedési problémának élnek meg. A tanulók a behódolás helyett inkább a bevonódás a kívánatos, aktív szereplőiké kell tenni az iskolai életének.

Ez természetesen merőben más hozzáállást is vár el a pedagógustól, hiszen ahogy változik az élet úgy magával vonzza az oktatási rendszer változását is. Ezen területen nincs különbség a nagyvárosi és a vidéki kisiskolák között [1].

A demokratizálódáshoz vezető út egyik fontos mérföldköve lehet az iskola intézményével kapcsolatos áthatolhatatlan falak, dogmák lebontása, elősegítve az egy szinten kezelés, partneri szintre emelést. Ehhez szükséges az együttműködés légkörének megteremtése, melynek két lehetséges módja ismeretes a szerző számára. Az egyik, amikor a közösség (település lakosai) kerül be az iskola viszonylag zárt kapui mögé, megszüntetve a 20. század negatív attitűdjeit az oktatási intézménnyel kapcsolatban. A másik, ha a pedagógusok mozdulnának el a közösség irányába, azaz a közösségi aktivitásuk növekedését tűznék ki célul (PKSZ – pedagógus közösségi szerepvállalás, és PCSZR – pedagógusi civil szervezeti szerepvállalás növelés). Számtalan hazai és nemzetközi cikk foglalkozik a témával, ennek pozitív hatásait kiemelve. Az ideális állapot akkor valósulna meg, ha két módszer együttesen kerülne alkalmazásra, a települési kisiskola és az ott dolgozó pedagógusok szerves részét képzik a közösségi életnek, szinte beleivódik abba. Természetesen nem felejtve a legfontosabb célt: az életre való felkészítés nevelés és oktatás által, melynek központjában a gyermek áll.

Ennek megvalósításához nem csak a pedagógusok gondolat- és viselkedés-rendszerének átformálására van szükség, hanem új módszerek kialakítására, a meglévő konstruktivista, adaptív elemek integrálására. Ezekhez elengedhetetlen lesz az oktatási intézmények működését szabályzó dokumentumok újragondolása, elhagyása, újak kialakítása. Az új megközelítés, gondolkodásmód új kereteket is igényelni fog. Nagyobb szerepet kell fordítani a használhatóság elvére, a kritikai gondolkodás kialakítására, az önálló felfedezés élményének beépítésére, a közösségi együttműködés, együttélés szilárd alapjainak megteremtésére. Ezek mind a közeljövő feladatai, melyek nem magától értetődőek abban a világban, ahol az elszigetelődést, a komoly agyi munka mellőzését nagy mértékben támogatja az ipari forradalom aktuális szintje.

Az is teljesen nyilvánvaló, hogy a változások nem csak egy szintjét kell, hogy érintsék az oktatási rendszernek. Ehhez minden elem módosítására, a ki- és bemeneti elvárások összefésülésére is szükség lesz. Ha csak egyetlen szinten történik meg a fent említettek előre-helyezése és annak megfelelően változik a kimenet, akkor a következő szint tehetetlenül áll a másfajta bemeneti anyaggal szemben. Éppen ezért ennek a struktúra és szemléletváltásnak alulról szerveződő folyamatként kell bejárnia az oktatás teljes hierarchikus rendszerét.

[1] Somfai Péter (2025. október 26): Nincs fegyelmezetlen diák, csak érdektelen óra. Beszélgetés Nahalka István professzorral. *Hírklikk*. <https://hirklikk.hu/kozelet/nincs-fegyelmezetlen-diak-csak-erdektelen-ora/449583>

[2] Budai G. (2025): Híd az iskola és a helyi közösség között. *Civil Szemle*, 22., (3.), pp. 117–133.

[3] Kis A. B.–Petróczi E.–Soós Z. (2022): A közösségi életre nevelés speciális pedagógiai eszközei. *Deliberationes tudományos folyóirat*, 15., (1.), pp. 117–117.

Közösségi nevelés, közösségi élet kapcsolata az oktatási intézményekkel

A közösségi nevelés az oktatási folyamat egyik alapvető, de napjainkban gyakran háttérbe szoruló dimenziója, amely az egyén társadalmi beilleszkedésének és szociális kompetenciáinak formálását szolgálja. A 21. század gyorsan változó társadalmi és technológiai környezetében az iskolának nem csupán tudásátadó, hanem közösségformáló, közösségépítő intézményként is kell működnie. Az oktatási intézmények feladata nem kizárólag a kognitív ismeretek átadása, hanem olyan szociális tér kialakítása is, ahol a diákok megtapasztalhatják a közösségi együttműködés, a felelősségvállalás és a társadalmi részvétel jelentőségét.

Magyarországon a középiskolai szinten a közösségi szolgálattal kívánják ezen terület erősítését megvalósítani. Budai Gábor kutatásának fő következtetése, hogy az IKSZ (iskolai közösségi szolgálat) nem pusztán érettségi követelmény, hanem a társadalmi felelősségvállalás és a közösségi tanulás pedagógiai eszköze. Hosszú távon az iskolai közösségi szolgálat hidat képez az oktatás és a helyi társadalom között, és hozzájárul a társadalmi kohézió, a lokális identitás és a fenntartható közösségfejlesztés erősítéséhez [2].

A közösségi együttélésre való nevelés hiánya – különösen az iskolai közegben – hozzájárul a motiválatlanság, a fegyelmezetlenség és a társas elszigetelődés növekedéséhez, ezért e terület tudatos fejlesztése kulcsfontosságú a nevelési gyakorlatban. Ezt mutatják ki Kiss és társai 2022-es kutatásukban, ahol a szerzők hangsúlyozzák, hogy a resztoratív pedagógiai szemlélet nemcsak konfliktuskezelési technika, hanem a közösségfejlesztés egyik legfontosabb nevelési eszköze, amely segíti az önreflexiót, az önbizalmat és a társas felelősségérzetet. A tanulmány megállapítása szerint a közösségi életre nevelés hatékonyan járulhat hozzá a diákok szociális kompetenciáinak, erkölcsi ítézőképességének és érzelmi érettségének fejlesztéséhez, valamint a pedagógiai munka emberibb, empatikusabb formáinak elterjedéséhez [3].

A közösségi nevelés elengedhetetlen részét kell, hogy képezze a rezilienciára való nevelés. A reziliencia jelenti a lelki rugalmasságot, azaz azt a képességet, hogy valaki képes megbirkózni a stresszel, a kihívásokkal és a nehéz élethelyzetekkel, majd képessé válik a talpra állásra és akár meg is erősödik a történetek hatására.

Ennek kialakításában nagy szerepe lehet a közösségnek, pozitív példákön keresztül, vagy csak a magára hagyás elkerülésével. Homoki (2022) rámutat kutatásában,

hogy a rezilienciára nevelés nem csupán pszichológiai fogalom, hanem pedagógiai és társadalmi küldetés is. A jól működő iskolai és közösségi környezet képes elősegíteni, hogy a nehéz élethelyzetű gyermekek is sikeresen alkalmazkodjanak, fejlődjenek, és megtalálják saját erőforrásaikat a társadalmi integráció útján [4].

A pedagógusok civil részvétele hozzájárul a helyi oktatási intézmények és a civil szervezetek közötti partnerségekhez, amelyek szintén erősítik a helyi közösségeket és a társadalmi kohéziót [5]. Különösen a vidéki, kis közösségek intézményeiben – például néhány osztállyal működő általános iskolákban –, a tanárok önkéntes szerepvállalása és civil kezdeményezésekben való részvétele a közösségi részvétel növekedését idézi elő, valamint erősíti az iskolához való kötődést és az elkötelezettséget [6].

Oktatási intézmények alapidokumentumai, azok tartalmi elemei

Az oktatási intézmények működését, az intézmény által kötelezően megalkotott szabályzatok szervezik. Ezen dokumentumok száma, intézmény méretétől és összetettségétől függően, tízes nagyságrendben mérhető. Ezek együttesen teszik lehetővé a szabályszerű, törvényi megfelelésnek eleget tevő működést.

Az oktatási egységek működését meghatározó két legfontosabb szabályzó a Szervezeti és Működési Szabályzat, valamint a Pedagógiai Program. Ezen szabályzatok meglétét elsőként az oktatási törvény rendeli el.

„25. § (1) A köznevelési intézmény működésére, belső és külső kapcsolataira vonatkozó rendelkezéseket a szervezeti és működési szabályzat (a továbbiakban: SZMSZ) határozza meg. Az SZMSZ-t az igazgató a nevelőtestület bevonásával készíti el és az intézmény honlapján közzéteszi. Az SZMSZ-t a fenntartó hagyja jóvá.”

„26. § (1) A nevelő és oktató munka az óvodában, az iskolában, a kollégiumban pedagógiai program szerint folyik. A pedagógiai programot az igazgató a nevelőtestület bevonásával készíti el és a fenntartó hagyja jóvá. A pedagógiai programot nyilvánosságra kell hozni.” (2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről).

[4] Homoki A. (2022): A rezilienciára való nevelés speciális pedagógiai eszközei. *Deliberationes Tudományos Folyóirat*, 15., (1.), pp. 51–61.

[5] Alarabi, K.–AlSadrani, B.–Tairab, H.–Abu Khurma, O.–Kasasbeh, N. (2025): Does Community Engagement Boost Pre- and In-Service Teachers' 21st Century Skills? A Mixed-Method Study. *Social Sciences*, 14., (7.).

[6] Leach, T.–Bradbury, O. (2024): Equipping Teachers for Success in Rural Communities: Unveiling the Key Characteristics and Attributes of Thriving Rural Teachers. *Education Sciences*, 14., (12.).

[7] Oktatási Hivatal (2024. március 21.): Módszertani útmutató a köznevelési intézmények alapidokumentumainak – pedagógiai program, szervezeti és működési szabályzat, házirend, továbbképzési program és beiskolázási terv, éves munkaterv. https://www.oktatas.hu/pub_bin/download/kozoktatasi/pok/Pecs/2024/Modszertani_utmutato_intezmenyi_alapidokumentumok_20240321.pdf

Mindkét dokumentumot az igazgató a nevelőtestület bevonásával végzi el, tantesületi értekezleten tárgyalják meg (mintegy közös akaratot kifejezve), de a jóváhagyás a fenntartó feladata. Bevett gyakorlat az, hogy a kötelező szabályzatok elkészítéséhez az intézmények kapnak egy sablont (munkájukat támogató szervezetektől, vagy a fenntartótól), vagy egy másik intézmény által megalkotott szabályzatot vesznek alapul a sajátjuk elkészítéséhez.

PEDAGÓGIAI PROGRAM (PP)

A pedagógiai program tartalmát a 20/2012. (VIII. 31.) EMMI-rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló rendelet szabályozza a 7§ -ban. A szabályzat lényegében az intézményben folyó pedagógiai munka szabályozottságát fogalmazza meg. Három nagyobb lélegzetű része van: a nevelési program, a helyi tanmenet és a záradékok. Helyi tantervnek köszönhetően a pedagógiai programot minden évben a tantesület újratárgyalja az órafelosztás és tantárgyfelosztás függvényében. A pedagógiai program olyan stratégiai alapidokumentum, amely hosszabb távra meghatározza a nevelés, a tanulás-tanítás folyamatának helyi pedagógiai elveit, gyakorlatát, a tantervi tartalmakat és eszközrendszerét [7].

SZERVEZETI ÉS MŰKÖDÉSI SZABÁLYZAT (SZMSZ)

A szabályzat tartalmi elemét szintén az előzőekben említett EMMI-rendelet határozza meg a 4§ (1)-ben. Ez szabályozza különböző területeken a működés rendjét, benn tartózkodás rendjét, belső ellenőrzés rendjét, kapcsolattartás rendjét, helyettesítés rendjét, beszámolás rendjét. Minden olyan eljárást, előírásokat és tevékenységeket, amelyek valamilyen módon köthetők a szervezet működéséhez, mindennapi életéhez. Az általános iskola Szervezeti és Működési Szabályzatát (SZMSZ) módosítani kell, ha azt jogszabályváltozás, szervezeti átalakulás, fenntartói döntés vagy egyéb lényeges körülmény indokolja. A gyakorlatban ennek is éves lejáratosága van, hiszen a tantesület minden évben újratárgyalja, és ha kell módosítja.

Érdekes módon a közösségi életre való nevelés témáját sem a rendelet, sem a törvény nem említi az általános iskolával kapcsolatban. Ez mindenféleképpen elgondolkodtató, ha a szabályzatok elemzésének célja, hogy ezen területre vonatkozó előírások elemzésre kerüljenek.

DOKUMENTUMELEMZÉS, MINT PEDAGÓGIAI KUTATÁSI MÓDSZER

A dokumentumelemzést, mint a társadalomtudományok egyik közös kutatási módszerét, a pedagógiai nézőpont, értékelési szempont alkalmazása teszi pedagógiai kutatások részévé [8]. A kutatómódszertan a dokumentumelemzést a vegyes módszerek közé sorolja, mivel kvantitatív és kvalitatív megközelítést is alkalmazhat, a megfigyelés tárgyától függően [9]. Általában két út közül lehet választani a dokumentumelemzés kapcsán. Az egyik a tartalomelemzés (kvantitatív), a másik pedig a diskurzuselemzés (kvalitatív). Az egyik leggyakoribb módszer a tartalomelemzésre, hogy a dokumentum főbb mondanivalójának szavait kiválasztják, azokhoz gyakoriságot rendelnek. Ezzel elérhető a szöveg egy leegyszerűsíthető modellje, melyből a tartalomra következtetni lehet. Statisztikai módszerek segítségével lehet meghatározni a szövegben előforduló szavak közös megjelenését is. Ezek ábrázolására rengeteg módszert használtak már: gráfokat, előfordulási buborékokat, szómontázst stb.

A tartalomelemzésnél az alábbiakra lehet kitérni, nem árt az ezeket figyelembe venni:

- Az elemzési egység kiválasztása: ez lehet egy szó, egy mondat vagy akár egy egész tudósítás.
- A szavak gyakorisága és együttes megjelenésének elemzése.
- Szimbólumok, szavak, mondatok kategóriákba való besorolása.
- Kategóriák leírása, ezek bemutatása.
- Az egyes kategóriák miben hasonlóak és miben térnek el egymástól?
- Kategóriák összehasonlítása a normákkal, ideálokkal, a valóság eseményeivel.
- Kinek, mit, miért és hogyan mondtak? Milyen hatása volt ennek?
- Mire helyeződik a nagyobb hangsúly, mi áll a középpontban?
- Egy bizonyos dolgot milyen gyakran jellemeznek egy meghatározott módon?
- Mi az, ami hiányzik?
- Az elemzett szövegekben kitértek-e egyes szempontokra az elbeszélők?

[8] Babbie, E. (2001): *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Budapest: Balassi.

[9] Jakusné Harnos É. (2023): A dokumentumelemzés a társadalomtudományok gyakori kutatási módszere: Az intézmények által létrehozott dokumentumok vizsgálatának lehetőségei. *Hadtudományi Szemle*, 14., (10.), pp. 1–10. <https://real.mtak.hu>

[10] Farkas I. (2024): Kisiskolák – kapcsolat a település műveltségi szintjével és a közösségi élettel. *Opus et Educatio*, 11., (1).

[11] Farkas I.–Rajcsányi-Molnár M. (2025): Potenciálok és pedagógusi szerepvállalás a civil életben Dél-Fejér térségében. *Civil Szemle*, 22., (5.), pp. 85–106.

Az intézmények kötelező dokumentumainak elemzésénél a fenti felsorolásból néhány kerül bemutatásra. Főleg a statisztikai kimutatás és az egyes témákra jellemző tartalom (kategóriák lényeges tartalom szerint) kerül majd ismertetésre.

A VIZSGÁLT TERÜLET BEMUTATÁSA

A vizsgálat területét Dél-Fejér térség tíz települése, ahol kilenc iskola működik (egy településen megszűnt az oktatási intézmény). A települések a következők: Alap, Alsószentiván, Baracs, Cece, Daruszentmiklós, Előszállás, Kisapostag, Mezőfalva, Nagykarácsony és Vajta. A vizsgálat területét úgy határozta meg a szerző, hogy lehetőleg olyan, ötezer fő alatti települések essenek bele, melyeken egyetlen általános iskola működik. Továbbmenve, az iskolák nagyobb része kisiskolának számítson. A kisiskoláknak általában azon intézményeket szokták nevezni, melyek a községek egyetlen iskolái, és maximum egy osztály működik évfolyamonként [10].

Megállapítható egy előzetes kutatás alapján, hogy a vizsgált tíz település esetében a PKSZ inkább intézményi szinten észlelhető és nem egyéni, magánemberi jelenlétben.

A PCSZR sem igazán jellemző a településeken aktívan dolgozó pedagógusokra. Az intézményi kapcsolattartás a civil szervezetekkel szinte mindenhol jó az elmondottak alapján [11].

1. táblázat. A települések fontosabb adatai

Település neve	Lakos			2025. júniusi állapot	
	2023.	2024.	2025.	Tanulói létszám	Osztályok száma
Alap	1 948	1 938	1 923	102	8
Alsószentiván	558	551	552	72	8
Baracs	3 666	3 669	3 687	196	8
Cece	2 615	2 628	2 622	296	16
Daruszentmiklós	1 325	1 344	1 316	82	8
Előszállás	2 355	2 344	2 330	192	10
Kisapostag	1 529	1 524	1 516	42	2
Mezőfalva	4 730	4 736	4 711	331	16
Nagykarácsony	1 368	1 373	1 362	83	8
Vajta	882	876	866	0	0
Összesen	20 976	20 983	20 885	1 396	84
2022.01.01-i állapot	20962			1299	82

2025. júniusi állapot		
Főállású pedagógusok	Álláshelyek száma	Fenntartó
8	14	tankerület
10	11	egyház
17	18	tankerület
25	28,79	tankerület
10	10,6	tankerület
15	18	tankerület
2	2	tankerület
31	35	tankerület
6	11	egyház
0	0	nincs
124	148,39	
121	135,12	

Forrás: 2025. január 1-jei KSH-jelentés alapján, saját szerkesztésű táblázat.

A fenti táblázat a települések lakosságszámának, tanulói létszámának, az osztályok számának alakulását mutatja az elmúlt két évben. Megállapítható, hogy a lélekszám a településeken összességében állandó, viszont a tanulói létszám közel száz fővel nőtt. Ez annak is köszönhető, hogy az iskolák közül van egy, ahova több településről is járnak tanulók, akiknek a lakhelye nincs bevonva a vizsgálatba.

A VIZSGÁLT INTÉZMÉNYEK DOKUMENTUMAINAK ELEMZÉSE

A vizsgálat során az iskolák dokumentumai a <https://kir.oktatas.hu/> oldalról kerültek letöltésre. Elvileg minden intézményben az éppen aktuális (érvényben lévő) pedagógiai program és szervezeti és működési szabályzat található meg itt. A dokumentumok pdf-formátumban lelhetők fel, melyek alkalmasak arra, hogy rajtuk dokumentumelemzést lehessen elvégezni. Három kivételével az összes tartalmazott OCR-t, ezért szöveggént kereshető. Ami nem, azok közül kettő a szerző iskolájának dokumentumai, amelyek .doc-kiterjesztésben is rendelkezésre álltak. Egyetlen esetben volt szükség online OCT-átalakítóra, mely alkalmazása után már szintén kereshetővé vált a szöveg. A kilenc iskolából kettő a vizsgálat területéhez tartozó központi iskola tagiskolája, ezért azok szabályzatai még egyszer nem került vizsgálat alá. Valamint egy esetben olyan tagiskoláról is szó van, ahol a központi iskola nem esik a vizsgálat körébe, ezért ott a központi iskola dokumentumai kerülnek feldolgozásra. Az intézmények között kettő egyházi fenntartású, a többi állami irányítás alatt áll.

Az iskolák nem a nevük, sőt még csak nem is a székhelyük alapján fognak szerepelni a vizsgálatban (a beazonosíthatóságot elkerülve), hanem Iskola 1–7 sorszámmal kerülnek jelölésre. Összesen 14 dokumentum elemzése kerül bemutatásra. Nyilván a kötelező (alap) dokumentumok közül mást is lehetne elemezni (éves munkaterv, ahol a rendezvények szerepelnek, ez sajnos nem elérhető el központilag), de ez a két szabály, mely változások esetén is nagymértékben ugyanaz marad. Ezek biztosítják az állandóságot, és az intézmény arculatának meghatározó elemei.

2. táblázat. A vizsgált dokumentumok fontosabb adatai

		Oldalszám	Készítés éve
Iskola 1.	SZMSZ	98	2020.
	PP	106	2020.
Iskola 2.	SZMSZ	114	2018.
	PP	87	2024.
Iskola 3.	SZMSZ	99	2025.
	PP	157	2025.
Iskola 4.	SZMSZ	140	2025.
	PP	72	2025.
Iskola 5.	SZMSZ	153	2024.
	PP	101	2024.
Iskola 6.	SZMSZ	119	2025.
	PP	132	2025.
Iskola 7.	SZMSZ	73	2022.
	PP	98	2020.

Forrás: Saját szerkesztésű táblázat, a letöltött dokumentumok alapján.

Az 1. táblázatból jól látszik, hogy ezen szabályzatok nem rövidek, de oldalszámukban nagyon eltérők. Az SZMSZ 73–153 oldal közötti, míg a PP 72–157 oldal közötti méretben készültek. Elmondható, hogy ezek az intervallumok eléggé nagyok, de egyik esetben sincs oldalszám-kötelezettség meghatározva a törvényalkotó, vagy a fenntartó részéről. Nagyjából naprakésznek mondhatók, bár egyetlen esetben a 2018-as keltezés bizony eléggé elavultnak mondható. Vélhetően ezen intézményben is van frissebb verzió az adott dokumentumból, csak a feltöltése nem történt meg.

KÖZÖSSÉGI NEVELÉS TÁMOGATÁSA

Elsőként annak felderítése volt a cél, hogy a vizsgált dokumentumok milyen formában tartalmazzák a „közösségi élet”, „közösségi nevelés” szókapcsolatokat. Ennek előfordulásainak száma az alábbi táblázatban látható.

3. táblázat. A közösségi élet, közösségi nevelés és a közösség szó előfordulásának gyakoriságai

Iskola	SzMSZ	Közösségi nevelés		Közösségi élet		Közösség
		0		1		
Iskola 1.		0		1	közösségi életre	47
	PP	6	közösségi nevelés, nevelést	5	közösségi élet, életből, életet, életbe, életélmények	85
Iskola 2.	SZMSZ	0		2	közösségi életének	60
	PP	2	közösségi nevelés, nevelést	9	közösségi élet, életében, életéből, életének, életéhez	99
Iskola 3.	SZMSZ	0		0		43
	PP	0		6	közösségi élet, életében, életéhez, életük	101
Iskola 4.	SZMSZ	0		2	közösségi életének,	55
	PP	0		2	közösségi élet	54
Iskola 5.	SZMSZ	0		1	közösségi életének	80
	PP	1	közösségi	1	közösségi életében	91
Iskola 6.	SZMSZ	0		0		70
	PP	0		4	közösségi életből, életének, élettér, élettérben	60
Iskola 7.	SZMSZ	0		1	közösségi élettere	30
	PP	3	közösségi nevelés	5	közösségi élet, életélmények, életből, életet, életbe	88

Forrás: Saját szerkesztésű táblázat, a letöltött dokumentumok alapján.

A táblázatból jól kiolvasható, hogy a „közösség” szó, és annak különböző toldalékolt formái, általában igen nagy számban fordulnak elő mindkét fajta szabályzatban. Ennek ellenére a „közösségi nevelés” és a „közösségi élet” kifejezések igen kis számban lelhetők fel. Ebből arra lehet következtetni, hogy a közösségi élet nincs igazán előtérbe helyezve a vizsgált intézményekben, annak ellenére, hogy a NAT2020-ban a kulcskompetenciák között szerepelnek a személyes és társas kapcsolati kompetenciák (NAT 2020). Néhány előfordulást szövegkörnyezetével együtt érdemes kiemelni.

„Az iskola feladata: tanulókat keresztény erkölcsiségre, közösségi életre, hazaszeretetre, lelkiismeretes munkára, fegyelemre, esztétikára nevelni.”

„Az intézmény a tanulók részére tanulmányi kirándulásokat szervez szülői kérésre, melyeknek célja a Pedagógiai Program célkitűzéseivel összhangban hazánk tájainak és kulturális örökségének megismertetése és az osztályok közösségi életének fejlesztése.”

„Az iskola egyéb helyi hagyományai közé tartozó rendezvények a közösségi élet formálását, a tanulókat az egymás iránti tiszteletre nevelik.”

„A diákkörök döntési jogkört gyakorolnak – a nevelőtestület véleménye meghallgatásával – saját közösségi életük tervezésében, szervezésében, valamint tisztségviselőik megválasztásában, és jogosultak képviseltetni magukat a diákönkormányzatban.”

Ha megvizsgálásra kerül, hogy milyen témakörökben merül fel a két kifejezés, azaz kategorizálás kerül alkalmazásuk, akkor az alábbiakat kapjuk:

- tantárgy neveként (közösségi nevelés);
- tanulmányi kirándulásnál (közösségi élet fejlesztése);
- nevelői, osztályfőnöki munkaköri leírásnál (osztályfőnök feladata: az osztály közösségi életének szervezése);
- tanulói jutalmazásoknál (közösségi életben aktív részvétel);
- közösségi élet szintereiként (fizikai terek közösségi felhasználása);
- DÖK működésével kapcsolatban (képviselőt a saját közösségi életük megszervezésében);
- esélyegyenlőséget szolgáló intézkedések kapcsán (magatartási problémákkal küzdők integrációja a közösségi életbe);
- jó példák bemutatásánál (követendő egyéni és csoportos minták kiemelése a közösségi életből).

Ezekből arra lehet következtetni, hogy a közösségi élet a dokumentumok alapján csak az iskolán belül értendő, és egy kicsit sem utal a település közösségi életére, talán nem is feladata ennek meghatározása. A szocializálódás folyamata az iskola szintereire korlátozódik, és a közösségi lét a hasonló korú diákok csoportjaiban való boldogulást jelenti. Az iskola által megfogalmazott normák betartása, a tanárok iránti tisztelet és a házirendben foglaltak követése jelenti a közösségi integrálódást. A közösségi nevelés többnyire az osztályfőnöki óra helyett bevezettet ugyanezen nevű tantárgy formájában jelenik meg legtöbbször. Igaz ez egyelőre még nem minden dokumentumban jelenik meg, de a névcseré is utal arra, hogy az oktatáspolitikusok is fontosnak tartják a közösségi létnek való megfelelést. Különösen igaz ez ebben a korban, amikor a digitális eszközök túlnyomó használata az elmagányosodáshoz vezet.

EGYÜTTMŰKÖDÉS A TELEPÜLÉS EGYÉB SZEREPLŐIVEL

Az együttműködés az oktatási intézmények estében megvalósulhat a település egyéb szereplői között (más oktatási intézmények, civil szervezetek, önkormányzat stratégiai partnerek) és a belső csoportok (osztályok, szakkörök, tanulói csoportok) közt. A pedagógusi közösségi szerepvállalás szempontjából az első ez, ami meghatározó lehet, hogy az iskolák milyen kapcsolati rendszerrel rendelkeznek.

Eppen ezért érdemes megvizsgálni, hogy a szabályzatok mennyire nyitottak a települési rendezvényeken való részvételre és ezen rendezvények befogadására.

4. táblázat. A rendezvény, civil szervezet, szereplők és az együttműködés szavak előfordulásának gyakoriságai

		Rendezvény		Civil szervezet		Szereplők		Együttműködés
Iskola 1.	SZMSZ	24	11 különböző formában	0		0		13
	PP	14	5 különböző formában	0		4	nem közösségi (színjátszó)	53
Iskola 2.	SZMSZ	45	13 különböző formában	4	2 különböző formában	6	csak, mint benne lévő	12
	PP	30	11 különböző formában	2	2 különböző formában	12	színjátszó, benne lévő	25
Iskola 3.	SZMSZ	11	4 különböző formában	3	2 különböző formában	8	színjátszó, benne lévő	7
	PP	15	9 különböző formában	2	civil szervezetekkel	0		27
Iskola 4.	SZMSZ	36	9 különböző formában			0		12
	PP	18	7 különböző formában	2	2 különböző formában	0		24
Iskola 5.	SZMSZ	25	5 különböző formában	0		6	benne lévő	15
	PP	7	4 különböző formában	2	civil szervezetek	4	benne lévő	39
Iskola 6.	SZMSZ	22	7 különböző formában	1	civil szervezetekkel	8	benne lévő	24
	PP	15	8 különböző formában	2	civil szervezetekkel	6	benne lévő	27
Iskola 7.	SZMSZ	16	9 különböző formában	1	civil szervezetek	7	benne lévő	13
	PP	13	3 különböző formában	0		3	mint résztvevők	31

Forrás: Saját szerkesztésű táblázat, a letöltött dokumentumok alapján.

A táblázat jól mutatja a kifejezések előfordulását. Az „*együttműködés*” szó előfordulási környezete nem került vizsgálat alá, de jól látható, hogy sokkal többször fordul elő, mint a „*szereplő*” és „*civil szervezet*” szavak. A „*szereplő*” szó vizsgálatának magyarázata talán szükséges, hiszen nem egyértelmű a közösségi nevelés, közösségi szerepvállalás esetében. Az indok nagyon egyszerű: sokszor a közösségi élet alkotóit, szervezőit annak szereplőiként határozzák meg. Sajnos a megvizsgált szabályzatok esetében elmondható, hogy ez a szó inkább a „*benne lévő*” kifejezés szinonimájaként található meg.

Az is előfordul, hogy a színészi szereplésre utal, tanulók rendezvényen való fellépését jelenti. Csak két olyan alkalom volt, ahol a vizsgált szó a kívánt jelentésre utal.

Teljesen más a helyzet a „civil szervezet” kifejezéssel, hiszen ennek használata teljesen egyértelmű. A település azon szabad akaratból létrehozott szervezetet jelenti, melyekkel az intézmény a valamilyen módon kapcsolatot tart. Ennek néhány előfordulása a következőkben olvasható.

„Az intézmény rendszeres kapcsolatot tart fenn a helyi Polgármesteri Hivatallal (körzeti megbízottal), Művelődési Házszal, óvodával, és a civil szervezetekkel.”

„Az adventi időszakot kihasználjuk arra, hogy az egyházakkal és a civil szervezetekkel közösen ráhangolódjunk a karácsonyra.”

„Emellett a kollektív részvétel a község, illetve a civil szervezetek, intézmények által szervezett programokon szintén a közösség összetartozásának erősítését szolgálja.”

„A civil szervezetek szakmai programjaikkal, ismereteikkel segítik a környezeti nevelési munkát.”

Az idézett példák tökéletesen tükrözik, hogy milyen összefüggésben kerül elő a „civil szervezet” kifejezés. Ezek a következők:

- kapcsolattartás (az esetek túlnyomó többségében);
- közös rendezvényen való szereplés (nemzeti ünnepek, települési rendezvények);
- bérbeadás (civil szervezetek igénybe vehetik az iskola intézményét rendezvény tartás céljából);
- környezeti nevelésbe való bevonás (szervezeti működés felhasználása a nevelésben).

Sajnos csak egyetlen előfordulás alkalmával került olyan összefüggésben ez a szókapcsolat, hogy a szervezetek a nevelés folyamatába is bevonhatók. Egyetlen helyen jelenik meg szintén annak lehetősége, hogy a civil szervezetek bérbe vehetik az intézmény egyes területeit. Ennek fontossága abban rejlik, hogy a települési rendezvények esetén felmerül helyszíniként az iskola épülete is.

Ezzel szemben a „rendezvény” szó előfordulása már sokkal érdekesebb a vizsgálat szempontjából. Néhány előfordulást mutatnak az következő mondatok.

„Az intézményi szintű ünnepélyeken és rendezvényeken a pedagógusok és tanulók részvétele kötelező az alkalomhoz illő öltözékben. A szentek közül az intézmény védőszentje, a Fatimai Szűzanya különösen fontos számunkra, intézményünk munkatervében is rögzítve a fatimai kegyhely ünnepi búcsúin, illetve az egyház-község által szervezett egyéb rendezvényeken gyermekeink részvételével intézményünk is közreműködik.”

„Tanulmányi kirándulások, iskolai ünnepségek és rendezvények megszervezése.”

„A tanulmányi kirándulások és az iskolai rendezvények jó alkalmak arra, hogy meggyőződjünk nevelésünk eredményéről, a tanulók öntevékenységről, kommunikációs kultúrájáról.”

„Előírásai érvényesek az intézmény területén a benntartózkodás ideje alatt, valamint az intézmény által külső helyszínen szervezett programok, rendezvények ideje alatt.”

A „rendezvény” szó előfordulásának tekintetében két nagy csoport figyelhető meg a szabályzókbán. Az egyik a rendezvények típusaira irányul. Ennek megfelelően a dokumentumok beszélnek: iskolai, tanulói, települési, közösségi, civilszervezeti, kötelező, egyéb rendezvényekről. A második csoportban a rendezvények, mint események fordulnak elő a mondatokban. Ezen előfordulások kategorizált területei:

- osztályfőnöki munkaköri leírás (az osztályfőnök kötelező feladatai között);
- hagyományokkal kapcsolatos feladatok (minden pedagógusra nézve);
- egyházközösségi rendezvényeken (egyházi fenntartású iskolák esetében);
- tanulói jutalmazás (aktív részvétel jutalmazása);
- szülői együttműködés (SZMK bevonása rendezvények lebonyolításába);
- munkaterv, tanév rendje (tervezési fázisokban);
- iskolai képviselőben (vezetők, tanárok, tanulók képviselői iskolán kívüli rendezvények esetén, például versenyek);
- SZMSZ hatálya (rendezvények esetén is érvényes);
- énekkar működése esetén (települési rendezvényeken való fellépés).

A felsorolt kategóriák jól tükrözik, hogy az oktatási intézmények nagyon aktívak és a rendezvények megszervezését nagyon fontosnak tartják. Egyetlen esetben még felmerül az is, hogy a nevelési eredmény visszatükröződhet a rendezvényeken való viselkedésben.

Pedagógusok közösségi szerepvállalásának elősegítése

Természetesen a közösségi szerepvállalás a két dokumentumban csak úgy jelenik meg, hogy a pedagógus részt vesz a rendezvényeken vagy megszervezésében (általában iskolai szervezésűek), lebonyolításában aktívan munkálkodik. Ezek az alábbi tartalmi kategóriákban jelennek meg:

- a munkaköri leírások (osztályfőnök, napközis nevelő);
- feladatmeghatározások (a munkaidő többi részében ellátandó feladatok, hagyományápolással kapcsolatos feladatok, legfontosabb helyi feladatai, tanügyi feladatok, pedagógusok alapvető feladatai);
- jogai és kötelezettségei (vezető beosztásban ellenőrzi az iskola által szervezett programokat);
- közösségépítés, együttműködéssel kapcsolatos feladatok (a különböző rendezvényeken való szereplés a közéletivé és közösségivé válást egyaránt segítheti);
- hagyományok szerepe a közösségfejlesztésben (az intézményi szintű ünnepélyeken, rendezvényeken a pedagógusok és a tanulók részvétele kötelező);

A közösségi szerepvállalás a dokumentumok értelmezése alapján az iskola közösségére korlátozódik, még csak említés szinten sincs a települési rendezvényeken való részvétel, közösségi életben való aktivitás. Csak azon esetekben figyelhető ez meg, ahol az oktatási intézmény tanuló fellépnek, tehát a tanulók valamilyen formában részt vesznek az eseményen (együttműködésnél szerepelt).

Az iskola, mint aktív résztvevője a települési közösségi életnek, települési közösségi szintérenként való megjelenése nem lehető fel a szabályzatokban. Önálló közösségként működően definiálják azt. Egyetlen elmozdulás figyelhető meg a nyitottság irányába, az pedig az SZMK (szülői munkaközösség) aktív részvételének bevonása. Több dokumentumban fellelhető ennek hangsúlyozása, és egyre több jó példa is van a gyakorlatban.

A települési civil szervezeti tagságról nem esik szó, igaz ez minden ember saját magánügye, hogy milyen szervezetnek szeretne tagja lenni (a pedagógus esetében sem központilag szabályozandó feladat). A civil szervezetekkel való együttműködések szerepelnek mindkét alapidokumentumban, de annak módjáról, lehetőségeiről, nevelésbe való bevonásáról nem rendelkeznek.

Javaslatok a pedagógusok közösségi szerepvállalásának növelésére

Az elemzést követően elvárható, hogy a vizsgálat szempontjából feltárt hiányosságok kiküszöbölésére milyen javaslatokkal lehet élni. Nyilván ezek feltételeznének egy kicsit nagyobb autonómiát, bizalmat az intézmények és vezetőik irányába, ami a szerző véleménye szerint, a 21. században elengedhetetlenek lennének. Ezekre néhány példa a következőkben kerül ismertetésre.

Civil szervezetekkel való szélesebb együttműködés kidolgozása

Ne csak egyetlen szókapcsolatként forduljon elő a dokumentumokban a civil szervezet, hanem nagyobb, mélyebb kifejtést kapjon ezek értelmezése, együttműködés kidolgozása. Ennek egyik lehetséges megoldása a civil szervezeti napok megszervezése, mellyel az állandó utánpótlás hiányát is orvosolni lehetne.

Civil szervezetek nevelésbe való bevonása (különös tekintettel a közösségi nevelés órán)

A közösségi nevelés órán fel lehetne keresni a helyi civil szervezeteket, megismerni a székhelyüket, működési körülményeiket, főbb feladataikat, hasznosságukat a közösségre nézve.

Betekintést kaphatnának a diákok a szervezet kialakulásának okairól, fejlődésének történetéről, mindennapi életükről, terveikről. Kiemelve azt, hogy milyen közösségépítő szerepük van a településen.

Ajánlasként megfogalmazható a pedagógusok számára a civil szervezeti tagság

Talán ez lenne a legnehezebben megvalósítható feladat, hiszen erre ráhatása nem lehet az oktatási intézménynek, de ajánlasként, órakedvezmények mellett ösztönözhető lenne. Aki vállalná ezt, annak ugyanúgy be kellene számolni a saját civil szervezete és az iskola közös tevékenységeiről, közösen elvégzett feladatok eredményeiről, mint az egyéb feladatok teljesüléséről. Igaz a pedagógusoknak az oktató-nevelő munka mellett rengeteg az adminisztratív feladatuk, de ez lehetne alkalom arra is, hogy egy kicsit feltöltődjenek, kikapcsolódjanak. Ez nem feltétlenül szervezett civil formákat jelentene csak, hanem klubok, csoportosulások létrehozását is, amelyek a szabadidő hasznos eltöltését, közösségi együttlét örömtelivé varázsolását valósítják meg. Ezek az iskola épületein belül és külső helyszínen (könyvtár, művelődési ház) is elképzelhetőek lennének.

Az intézmény jelenjen meg, mint közösségi színtér a település életében

Lehetőséget kell biztosítani szabályzatokon keresztül arra is, hogy a községek életében az iskola épületei közösségek számára nyitottak legyenek. Érdemes lenne olyan programokat meghirdetni, melyek a település lakosai számára ingyenesek lennének, és az életben való boldogulást segítenék elő. Ilyenek lehetnének, mint: pár órás egyszerű tanfolyamok bizonyos alkalmazások használatára, esetleg tantárgyakhoz köthető ismeretek feldolgozása (hogyan változott az elmúlt 10, 20, 30, ... évben). Idősek, mindenki szabad iskolája program bevezetése

Összegzés

A megvizsgált dokumentumok alapján állítható, hogy a közösségi nevelés többnyire az osztályfőnöki órák, a tanulmányi kirándulások vagy az iskolai rendezvények kontextusában jelenik meg. A civil szervezetekkel való kapcsolattartás legtöbbször formális, főként közös rendezvények vagy környezeti nevelési programok kapcsán történik, ritkán épül be a nevelési folyamatba.

A tanulmányban kiemelésre került, hogy a pedagógusok közösségi szerepvállalása elsősorban az intézményen belüli aktivitásra korlátozódik, miközben a települési közösségi életben való részvétel – például a civil szervezetekben vagy helyi kezdeményezésekben – kevésbé jelenik meg. A szerző javasolja a civil szervezetekkel való szorosabb együttműködés, a nevelésbe való bevonás és a pedagógusok közösségi szerepvállalásának ösztönzése (akár munkaidő-kedvezmény mellett) mint az oktatás közösségi dimenzióját erősítő lehetőségek.

A tanulmány arra a következtetésre jut, hogy a közösségi nevelés és a pedagógusok társadalmi részvételének megerősítése hozzájárulhat az iskolák és települések közötti kapcsolatok elmélyítéséhez, a társadalmi kohézió növeléséhez, valamint a 21. századi oktatási kihívásokhoz való alkalmazkodáshoz.

